

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

TEZA DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. POPA MIRCEA**

**Student doctorand:
SABOU (ȚUCULETE) MARINELA VIORICA**

**ALBA IULIA
2020**

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

VIRGIL IERUNCA – STUDIU MONOGRAFIC

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. POPA MIRCEA**

**Student doctorand:
SABOU (ȚUCULETE) MARINELA VIORICA**

**ALBA IULIA
2020**

Cuprins

Introducere	7
CAPITOLUL 1. SENSUL EXISTENȚEI	12
1.1. Avatarurile exilului – Cazul Virgil Ierunca	12
1.2. Ipostaza de vâlcean	20
1.3. Copilăria, o grație indicibilă	24
1.4. Liceul – afinitatea pentru literatura franceză	25
1.5. O iubire adolescentină	29
1.6. Studenția și primele încercări publicistice	31
1.7. Anii de dinaintea plecării	33
1.8. Profilul intelectualului, prizonier între două lumi	35
1.9. Bucuria întâlnirii cu sufletul pereche	40
1.10. Casa din Paris	43
1.11. Cazul Artur	44
1.12. Revederea pământului strămoșesc	48
CAPITOLUL 2. ITINERARUL LITERAR	53
2.1. Poezia ca rafinament poetic	53
2.1.1. Paradigmele confesiunii	53
2.1.2. Universul liric	57
2.1.3. Timpul în luptă cu limita	60
2.1.4. Exilul, spațiu de ruptură	66
2.1.5. Întoarcerea spre spațiul matricial	69
2.1.6. Rostul poetului și al lumii	70
2.1.7. Istoria în sfera spiritualității	73
2.1.8. Divinitatea și conștiința insuportabilă a singurătății	74
2.1.9. Viața și iubirea, rezervoare ale existenței	75
2.2. Traducătorul și construirea de sine prin învecinări literare	78
2.2.1. Aproape de Hölderlin prin stihurile contemporanului său, Pierre Emmanuel	79
2.2.2. Fascinat de creația lui Pierre Jean Jouve	84
2.2.3. Incursiune în creația unor scriitori francezi contemporani	88
2.2.4. Receptarea liricii blagiene în conștiința cititorului francez	91
2.3. Literatura gulagului românesc	94
2.3.1. Toposul carceral	97

2.3.2. O carte document a incriminării	98
2.3.3. Geneza volumului <i>Fenomenul Pitești</i>	101
2.3.4. Reeducarea în regimul stalinist și chinez	103
2.3.5. Experiența totalitară ca recurs la memorie	105
2.3.6. Bruta reeducării	107
2.3.7. Autenticitatea și adevărul ca valori estetice	108
2.3.8. Procesul acuzării	111
2.3.9. O literatură protestatară ca mărturie istorică	115
CAPITOLUL 3. DIARISTICA ȘI TEHNICILE AUTOCONFESIVE	120
3.1. Jurnalul, specie paraliterară	120
3.2. Jurnalul lui Virgil Ierunca – <i>Trecut-au anii ...</i>	125
3.3. Jurnalul de exil și paradigma animusului	130
3.3.1. Probleme existențiale	131
3.3.2. Dragostea pentru scrisul românesc	132
3.3.3. Cărțile ca plinătate a sufletului	133
3.3.4. Spectacole, concerte, teatru, muzică	135
3.3.5. Viața la Paris	136
3.3.6. Ecouri de acasă	137
3.3.7. Regrete și nemulțumiri	138
3.3.8. Planuri și proiecte	139
3.4. Jurnalul, atelier al culturii, al creației și al diasporei românești	140
3.4.1. Întâlniri și portrete literare	141
3.4.2. Corespondențe literare	145
3.4.3. Locuri de muncă	146
3.4.4. Critică, dezbateri și conferințe	147
3.4.5. Atitudini politice și literare	149
3.4.6. Munca la scoaterea unor reviste	150
3.4.7. Jurnalul 1960, o compensație a echilibrului	152
CAPITOLUL 4. FILTRUL MORAL AL CRITICULUI ȘI AL POLEMISTULUI	158
4.1. Actul critic și misiunea lui	158
4.2. Particularități stilistice ale criticii – <i>Dimpotrivă</i>	161
4.3. Un polemist usturător	163
4.4. Sancționarea moravurilor comuniste	166

4.5. Boala timpului comunist _____	170
4.6. Zdrăngăniții de partid _____	173
4.7. Între critică și ironie _____	178
4.8. Condeieri de mână a doua _____	180
4.9. Pactul cu regimul politic – <i>Antologia rușinii</i> _____	183
CAPITOLUL 5. ESEISTUL OMNISCIENT ȘI OMNIPREZENT _____	192
5.1. Eseul și valențele artistului _____	192
5.1.1. Ipostaza eseistului liber _____	194
5.1.2. Eseul ca discurs al valorii artistice – <i>Subiect și predicat</i> _____	197
5.1.3. Virgil Ierunca și vocația prieteniei _____	198
5.1.4. Arta portretului literar _____	201
5.1.5. Cronicarul literar _____	204
5.1.6. Studii eseistice asupra unor scriitori din țară _____	206
5.1.7. Analize eseistice asupra unor scriitori din exil _____	207
5.1.8. Necroloage _____	211
5.2. Eseul ca digresiune identitară – <i>Românește</i> _____	215
5.2.1. Eseul cultural evocativ _____	217
5.2.2. Eseul și radiografia trecutului _____	220
5.2.3. Eseul literar polemic _____	220
5.2.4. Eseul și epoca dominației răului _____	222
5.2.5. Eseul cultural și spectrul valorilor _____	225
5.3. Eseul ca fidelitate față de neuitare – <i>Semnul mirării</i> _____	226
5.3.1. Portrete culturale în relief _____	226
5.3.2. Intelectuali marginalizați _____	229
5.3.3. Prin metaforele poemelor _____	231
5.3.4. Pledoarie pentru axiologia culturală _____	234
5.4. Eseistul și formele expresiei lingvistice _____	238
CAPITOLUL 6. PAGINI PUBLICISTICE _____	240
6.1. Itinerarul publicistic românesc _____	242
6.1.1. <i>Albatros</i> _____	242
6.1.2. <i>Timpul</i> _____	243
6.1.3. <i>Vremea</i> _____	245
6.1.4. <i>Revista Fundațiilor Regale</i> _____	250

6.1.5. <i>Victoria</i>	251
6.1.6. <i>Lumea</i>	252
6.1.7. <i>România Liberă</i>	252
6.1.8. <i>Agora</i>	257
6.1.9. <i>Scânteia tineretului</i>	257
6.1.10. <i>Viața socială CFR</i>	257
6.1.11. <i>Tinerețea</i>	257
6.2. Demersul publicistic din exil	258
6.2.1. <i>Luceafărul</i>	270
6.2.2. <i>Limite</i>	259
6.2.3. <i>Caete de dor</i>	260
6.2.4. <i>Cuvântul în exil</i>	261
6.2.5. <i>Destin</i>	262
6.2.6. <i>Ființa românească</i>	262
6.2.7. <i>Ethos</i>	263
6.2.8. <i>Uniunea română</i>	264
6.2.9. <i>Revista scriitorilor români</i>	264
6.3. Articolele semnate după căderea regimului comunist în țara de dor	265
6.3.1. <i>Emmanuel Lévinas (1996)</i>	265
6.3.2. <i>Petre Țuțea (1992)</i>	266
6.3.3. <i>Anotimpurile lui Dinu Pillat (1996)</i>	266
6.3.4. <i>Amintiri despre Ghiță Ionescu (1996)</i>	267
6.3.5. <i>Zidul martor (1996)</i>	267
6.3.6. <i>Culpabilizarea intransigenței (1993)</i>	268
6.4. Virgil Ierunca în interviuri	268
6.4.1. <i>Exilul și România eternă</i>	268
6.4.2. <i>Condeii scriitorilor și conștiința acestora</i>	270
6.4.3. <i>Convertirea la România</i>	272
6.4.4. <i>A sluji arta în numele adevărului</i>	273
6.4.5. <i>Literatura exilului și discernerea valorilor</i>	274
6.5. Vocea din spatele undelor radio	276
6.6. Scrisul epistolar ca decupaj deictic și simbolic	282
6.7. Virgil Ierunca în oglinzile criticii	285

CONCLUZII	295
BIBLIOGRAFIE	298
ANEXE	317

Cuvinte cheie: poeme de exil, românism, laboratorul diavolului, reeducarea comunistă, diarism, polemică, eseistul pamfletar, scriitori marginalizați, oglinzile criticii, cititor de reviste, Europa Liberă.

Rezumat

Pendantul demersului nostru exegetic, intitulat **Virgil Ierunca - Studiu monografic**, are la bază dorința de a scoate la lumină nu numai pe adevărații corifei ai exilului românesc, Eliade, Ionescu, Cioran, ci și pe alți creatori de literatură și cititori de reviste care merită întregiți în conștiința cititorului de azi. Așa am ajuns la personalitatea complexă a scriitorului vâlcean, Virgil Ierunca, iar comemorarea centenarului, din acest an, transformă țesătura noastră doctorală într-un premiu de recunoaștere pentru tot ceea ce a dat el neamului, pledoarii pentru pagini de românism.

Exegeza pe care o propunem este structurată în șase capitole și în conținutul ei am încercat să trasăm elementele definiției ale omului, criticului, eseistului, pamfletarului, diaristului, poetului, traducătorului, antologistului și publicistului vâlcean, conturându-i un portret literar de sinteză, prin disocierea informațiilor, compararea și insistarea pe acele fațete mai puțin cunoscute sau marginalizate ale scriitorului din exil. Cercetarea noastră monografică se fundamentează pe constatarea că investigarea unui scriitor se bazează pe multiple cercetări, pe strângerea și prelucrarea atentă a materialelor, pe despuierăa tuturor documentelor, pentru a spulbera prejudecăți, oferind reconstituiri obiective, atotcuprinzătoare, prin acribie și echilibrul aprecierilor valorice.

O preocupare constantă și de mare însemnătate a noastră a fost scoaterea la lumină a unor laturi necunoscute și neanalizate suficient până acum. E vorba atât de lumea literară pariziană, dar și de activitatea desfășurată înainte de a fi fost obligat să aleagă calea exilului, întrucât opera sa a rămas încă prea puțin cunoscută de iubitorii de literatură. Scopul declarat al lucrării fiind unul recuperator și integrator, de rectificarea unor date eronate, de spulberare a prejudecăților, de umplere a unor goluri informative, materialul adunat de noi va putea fi folosit, în scopul constituirii unui viitor fond național al exilului românesc.

Am analizat întru început *Sensul existenței autorului* și am trasat etapele relevante ce au constituit axe importante în devenirea sa. A făcut parte din valul exilului 1947. Provenind dintr-o

familie de agricultori vâlceni, și-a trăit copilăria în satul natal și a absolvit cursul inferior și superior al școlii cu note foarte bune, situându-se mereu printre premianți. A cunoscut fiorii iubirii, dar și simpatia ori admirația pentru profesorii săi formatori, un exemplu grăitor în acest sens fiind Lucian Bădescu, profesorul ce i-a insuflat dragostea pentru literatura franceză. Liceul s-a legat de termenul *fugă*, întrucât, deși a intrat la un liceu militar, a renunțat pentru a alege un liceu civil în care să-și poată descoperi vocația de viitor om al literelor. În anii de dinaintea plecării s-a bucurat de multă apreciere prin intelectualismul său fin și superior. A primit o bursă din partea guvernului francez și a părăsit țara, fiind calea sa spre libertate și preferând să ia totul de la început. La Paris, destinul său s-a împletit cu cel al Monicăi Lovinescu, mergând pe același drum al luptei împotriva imposturii comuniste. Casa din Paris este dovada certă a preocupărilor constante și comune ale celor doi soți, îmbrăcată de volume, scrieri și discuri valoroase, care a fost repatriată și donată statului român ca un tezaur valoros. Urmele renumitului critic au fost aduse și depuse alături de cele ale familiei Lovinescu. Pentru că a denunțat ideologia comunistă și uniformizarea modului de gândire și de existență, Virgil Ierunca a devenit un atent urmărit al Securității, înregistrat sub numele de operațiune *Artur*, *Fugarul legionar* sau cazul *Lădeșteanu*.

Apoi am mers pe filiera mai puțin abordată și cunoscută, aceea de inedit poet, în capitolul *Rafinamentul liric*, parte ce demonstrează o altă atitudine a poetului în raport cu lumea și cu universul. Asemenea lui Ovidiu, exilat la Pontul Euxin, poetul Virgil Ierunca scoate la iveală contextul, adică ipostaza de exilat, cu îndoieli, sensibilități, frământări sufletești, inconstanțe, derute, întoarceri spre oameni și spații de dor, căutări și trăiri extatice. Timpul în luptă cu limita și exilul, spațiu de ruptură, sunt cele două teme ce absorb ființa poetului și o încarcă de focul creației, apelând la metafora revelatoare, la simboluri ale stingerii, la sentimentul alienării, al melancoliei incurabile și al rătăcirii fără sfârșit. În versuri lungi sau foarte scurte, am regăsit un eu poetic pribeag, aflat pe drumuri întortocheate, pe la uși zăvorâte, în labirintul întunericului, unde doar cuvintele mai luminează și mai dau sens existenței.

Capitolul *Tălmăciri* din volumul de poeme, ne-a dezvăluit dubla preocupare a lui Virgil Ierunca, aceea de traducător, expresie care vine din solida și sporita atenție acordată literaturii franceze și române, din atragerea spre fiorul sensibil al poeziei. Traducătorul de poezie ne-a înlesnit accesul la versurile libere ale lui Pierre Emmanuel, într-o *Cântare lui Hölderlin*, apelând la modalități moderne de expresie, încât frumusețea creației este o *înălțare triumfală în zodia accentelor*, iar Hölderlin este un fel de demiurg ce controlează jocul sublim al cuvintelor. Yves Bonnefoy ori Pierre Oster acaparează atenția poetului român prin întrebările existențiale subtil transpuse în discursuri lirice, prin starea de neliniște a oamenilor care cugetă la ceea ce se întâmplă în jurul lor sau la artiștii care și-au pierdut vorbele în ei înșiși, fiind, de fapt, un recul al

traducătorului în propria existență. Din scriitorul René Char a tălmăcit câteva cugetări, atras fiind de profunzimea și morala acestora, un exercițiu de cernere și triere a valorilor existenței și umanității. Am detectat o mare admirație pentru poeziile lui Lucian Blaga pe care a dorit să-l facă cunoscut în literatura franceză, conștient fiind de personalitatea uriașă a autorului *corolei de minuni a lumii*, versuri în care exercițiile procedeele artistice sunt atât de riguros elaborate, încât deschid un orizont nou cu efect terapeutic.

Tot în demersul cunoașterii creației scriitorului vâlcean, în subcapitolul *Literatura gulagului românesc*, am analizat volumul *Fenomenul Pitești*, o carte document, care, din punct de vedere hermeneutic, furnizează documente istorice, juridice, politice și literare ale unui topos carceral ce pare a fi o antecameră a morții. Deși ar părea de domeniul ficțiunii, ceea ce ne-a șocat a fost punerea în aplicare a programului de reeducare. Închegată din documente primite din țară, cartea este atât de bine realizată, încât limita dintre realitate și ficțiune nu poate fi ușor detectată. Penița subiectivității se identifică atunci când încearcă să sondeze starea psihică a victimelor, transformările pe care deținuții le-au simțit, deoarece scriitorul nu poate decât să intuiască urmările lor, el nefiind victimă a închisorii. Are nu numai calitatea autenticității prin documente de primă mână, ci este și o parabolă a *Patului lui Procust* impus de comuniști, un dresaj sadic la care oamenii de cultură ai României au fost supuși. Prin această carte, Ierunca a avut curajul să intre în laboratorul diavolului comunist, să-i devină istoric și să fie ca o revanșă târzie a destinului unor deținuți care și-au pierdut viața ori au fost marcați pentru tot restul vieții de spațiul concentraționar al gulagului românesc.

O altă componentă responsabilă de aspectul valorizator al scriitorului, am regăsit-o în compartimentul *Diaristica și tehnicile autoconfesive*, formă de expresie marginalizată, aflată la frontiera literaturii, considerat un amestec de idei, de ieri și de azi. Pentru că nu are întotdeauna o misiune literară, jurnalul intim dobândește interes dacă este publicat și dacă autorul lui are o capacitate subtilă de a surprinde realul, fuga timpului, zbaterea interioară sau planurile de viitor. Pentru a alunga dorul de România, Virgil Ierunca a apelat la jurnalul intim, păstrând în paginile sale îngălbenite doar anii 1949, 1950, 1951 și 1960. Jurnalul său nu are numai calități documentare, ci și culturale, formative și în acord cu regimul însemnării imediate, un jurnal mai degrabă de poet. Considerat de el însuși opera unui greșier, însemnările din jurnal au fost adunate în volumul *Trecut-au anii ..., Fragmente de jurnal. Întâmpinări și accente. Scrisori nepierdute*, ca o pavăză împotriva uitării, a tuturor activităților din viața culturală și literară pariziană, atmosfera exilului românesc, întâlnirile dintre oamenii de cultură, traiul exilaților încărcat cu multe neajunsuri, voluptatea lecturii, evenimentele importante și dorul nestăvilat de România.

Pe tărâmurile adoptive cunoaște intensul sentiment al prieteniei, așa încât în multe pagini am regăsit miniportrete indirecte ale personalităților marcante ale exilului: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco, Paul Celan, Mihai Fărcășanu, Lucian Bădescu, Ion Pârvulescu, Basil Munteanu, Alexandru Busuioceanu, Vintilă Horia și lista poate continua. Am observat că jurnalul său, pe lângă faptul că înregistrează în conținutul său cărțile ca plinătate a sufletului, zile obișnuite în care anotimpurile, soarele, duminicile, toate par diferite de cele din București, reconstituie încercările supraomenești ale scriitorilor de a edita reviste culturale în Occident pentru a păstra românismul și pentru a lupta împotriva răului instaurat de comunism. Adevărate ateliere ale culturii, ale creației și ale diasporei românești, prin conținutul lor, paginile de jurnal încearcă să facă apel la neuitare, la adevăr și mărturie autentică, o oglindă justă și neiertătoare a României văzută în cercurile literare românești, aducând pe tapet peisajul pierdut al exilului.

În capitolul al patrulea, am expus cel mai bine orientarea autorului de critic literar, supus fie cercului de foc al rigorii, fie celui polemic, solemn sau ironic, de aceea scrierile sale depășesc ideea de simplă recenzie sau cronică, devenind evenimente culturale românești prin analize temeinice, bine argumentate. Volumul *Dimpotrivă* reunește texte polemice, transmise mai întâi la *Europa Liberă*, având drept personaje scriitori importanți care au căzut sub ghearele oportunismului de partid, falsificând istoria, plecându-se în fața puterii. Producând o adevărată justiție literară, criticul descoperă slăbiciuni ale operelor, ale autorilor, le comentează și îi educă pe scriitori. Sunt trecuți prin furcile sale caudine scriitori precum Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Adrian Maniu, despre care declară că ar fi trebuit să aleagă tăcerea, scriitorii tineri sau speța plagiatului lui Eugen Barbu. Nu scapă din lupa critică a acestuia, o clasificare a scriitorilor prin sintagme caracteriale: *staliniștii, pseudoscriitorii, oamenii noi, junii corupți, extremist de dreapta și ceaușist patriotard*.

Capitolul se încheie cu analiza rândurilor din lucrarea *Antologia rușinii*, rubrică ținută de Virgil Ierunca în perioada exilului ce a urmărit derapajele și compromisurile intelectualității românești, editate în volum de doi cercetători din cadrul Institutului Național pentru Memoria Exilului Românesc. Autorul a identificat mai multe categorii de actanți: serviliști ai regimului din domeniul literaturii, teatrului și artei; categoria laudelor aduse Partidului Comunist Român și lui Nicolae Ceaușescu; discursurile dedicate conducătorului Ceaușescu; elogiul realizărilor Elenei Ceaușescu, ale Armatei Roșii și ale lui Lenin; definițiile Epocii de Aur, iar ultima clasificare vizează școala și tineretul. Ipostaza de antologist subliniază spiritul ofensiv și polemic, critica fiind pentru el o datorie, o încercare de punere la punct cu adresă exactă, în numele sfântului adevăr românesc.

Capitolul al cincilea este mai amplu, căci scrierile eseistice sunt piesele de rezistență ale scriitorului vâlcean. Considerat de către mulți teoreticeni drept o aventură intelectuală, eseul este o modalitate de exprimare extrem de prezentă la scriitorii din exil. Barometre ale vremurilor tulburi, eseurile criticului vâlcean sunt demersuri culturale și literare din perioada postbelică, în conținutul cărora am observat latura moralistului sfătos, cu accente ironice, construită pe luciditate, erudiție și bun-simț care pornesc dintr-o motivație recuperatoare. Își transformă frazele într-un joc al cuvintelor în care trofeul este doar adevărul. Volumul *Subiect și predicat* a îngemănat texte eseistice, dateate între anii 1960 și 1991, propunând cronici literare, necroloage, evocări, studii asupra scriitorilor români din exil și din țară, schițe de portret ce invită la o reevaluare a umbrelor trecutului. Sunt amintite nume de referință precum: Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Alexandru Busuioceanu, Mircea Eliade, Lucian Bădescu, Dinu Pillat, Ioan Cușa, Mihai Cismărescu, Mihai Fărcășanu, Paul Sterian, Virgil Mazilescu, Ștefan Augustin Doinaș, Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Ana Tăușan, Gabriel Liiceanu, Sașa Pană, Mircea Grigorescu, Gheorghe Grigurcu, Nicolae Manolescu, Mircea Zăciu, N. Steihardt, Paul Celan și exemplele pot continua, miniportrete și destine literare fracturate de hainia istoriei, fără de care o literatură a exilului nu poate fi cu putință, rolul criticului fiind de luminare a unor aspecte necunoscute sau marginalizate ale creației lor.

În subcapitolul *Eseul ca digresiune identitară* am constatat că volumul *Românește* este confesiunea unui intelectual în care realizează un documentar despre turcirea unor scriitori români, dar și profilul altora care și-au păstrat cu demnitate conștiința curată, preferând răceala închisorilor sau penitența tăcerii. Eseistul justifică procesul său și îi împarte pe scriitori în câteva categorii: *păcătoșii din frivolitate, păcătoșii din inerție așa-zis revoluționară, păcătoșii din teama răscolirii trecutului lor, colaboraționiștii cu sfială și distanțe, oportuniștii de meserie și funcționarii tocmiți să întrețină fala sistemului*. Supune spre analiză activitatea unor oameni de cultură, precum Constantin Brâncuși sau George Enescu, dar și situația politică a vremii, începând cu Rusia și continuând cu Europa Occidentală.

Subcapitolul intitulat *Eseul ca fidelitate față de neuitare* expune cu competență și acribie profesională alte portrete în relief din peisajul literar și cultural românesc, pe care eseistul le inspectează cu ochi obiectivi: Dan Botta, părintele Dumitru Stăniloie, Alexandru Busuioceanu, Vlad Georgescu, Mircea Eliade, Daniel Barbu, Alexandru George, Mihai Zamfir, Ion Vineanu, Octav Șuluțiu, Margareta Sterian, N. Steinhardt, Ion Biberi, Pericle Martinescu sau Petre Stoica. Am remarcat că, pe aceeași linie a reconsiderării operelor unor scriitori marginalizați, Virgil Ierunca a realizat o analiză profundă a creațiilor acestora, dovedind o reală cunoaștere a plajei literare.

Am scos din uitare latura publicațiilor de dinaintea plecării la Paris, prin intervenția din capitolul *Pagini publicistice, Itinerarul publicistic românesc*, și am observat de pe atunci tendința scriitorului spre irizări polemice, spre practica paralelismului, convergențe, interferențe, relații, afinități pentru scriitorii francezi sau alte imersiuni în spațiul francofon, în articole ce i-au atras aprecierea justă, dar și oprobriul celorlalți. În bogata sa masă publicistică pot fi amintite periodicele la care fie a fost angajat, fie a fost doar colaborator: *Albatros, Timpul, Vremea, Revista Fundațiilor regale, Victoria, Lumea, Agora, Scânteia tineretului, Viața socială CFR* ori *Tinerețea*. Am avut grija de a scotoci prin cotloanele timpului și de a analiza o parte dintre aceste articole, fărâme ale trecutului, descoperindu-l pe bibliofilul Virgil Ierunca, în al cărui câmp se consolidează întreaga sa personalitate culturală solidă. *Demersul Publicistic din exil* l-a prezentat pe Virgil Ierunca în calitate de redactor, secretar de redacție sau eseist ce promovează valorile și realizează radiografii ale colaboraționismului intelectualilor din țară și din exil, prin aportul adus revistelor în limba română de pe tărâm străin, publicații scoase, de cele mai multe ori, din surse proprii: *Luceafărul, Caete de dor, Cuvântul în exil, Destin, Ființa românească, Uniunea română, Revista scriitorilor români, Limite*.

Titulatura articolelor de după căderea regimului comunist sintetizează întreaga dimensiune a criticului de la perioada pionieratului până la cea desăvârșit formată, prin care găsește esențialul ce individualizează o operă și o analizează sub această perspectivă. Nu de mai puțină însemnătate este latura interviurilor oferite, ce dezvăluie semnalmamentele definatorii ale ideilor și comentariilor sale critice. Sunt de amintit considerațiile pe care le face cu privire la filozoful Emmanuel Lévinas, Petre Țuțea, pentru care riscul a fost culoarea existenței, dosarul condamnării lui Dinu Pillat, sociologul politolog trăitor departe de România, paginile de jurnal ale Florenței Albu, care nu s-a bucurat de aprecierea criticii, destinul revistei *Albatros*, la care a lucrat cu Geo Bogza și ale cărui lucrări înfruntă timpul. Din interviurile oferite după '89 aflăm și alte aspecte: lui Octavian Paler i-a mărturisit că a trăit bolnav de absența României, iar revederea ei după 40 de ani a fost un voiaj terapeutic; Elenei Ștefoi i-a lansat ideea că nu trebuie să uităm trecutul; lui Alexandru Cisteleanu i-a declarat că notorietatea stă de-a curmezișul vrierilor sale; lui Gabriel Liiceanu i-a subliniat importanța artei și creației de a sluji adevărul; lui Liviu Aionesei i-a explicat rolul important al intelectualilor din toate timpurile în bunul mers al societății, iar lui Vasile Gogea i-a amintit despre exilul interior și exterior la care au fost supuși scriitorii.

O altă latură ce a trebuit imperios detaliată a fost aceea a criticului literar, aflat la microfonul postului de Radio *Europa Liberă*, deosebit de importantă pentru patrimoniul cultural românesc, căci literatura din țară a trăit în cultul cuvântului spus și scris de acesta, deoarece cronică sa literară ridica sau desființa un scriitor. În aceste emisiuni radio, Virgil Ierunca surprinde o

perioadă grea a României, din anul 1949 până în 1989, și prezintă „democrația metaforică” și mari nume de literați care au aderat la ideologia comunistă. Tot în același timp se urmărește cu multă atenție atât viața cercurilor pariziene, cât și a exilului românesc, deoarece acesta a dat naștere unor personalități de prim rang: Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horea, Al. Busuioceanu, care încearcă să spună adevărul de departe de țară și să realizeze o literatură națională de mare calitate estetică.

Grupul de intelectuali români din jurul lui Virgil Ierunca a trăit exilul ca o situație limită, a unor oameni prinși în plasa destinului, împărțit între patria rămasă în urmă ca o speranță și prezentul existențial neprevăzut. În subcapitolul *Scrisul epistolar ca decupaj deistic și simbolic* am prezentat conținutul câtorva scrisori primite de Virgil Ierunca de la Mihai Fărcășanu, Alexandru Busuioceanu, Constantin Vișoianu, Gabriel Liiceanu, H.R.Patapievici, Mircea Eliade, Lucian Bădescu, Mihail Andricu, Horia Stamatu, N. Steinhardt, toate având drept subiect buna colaborare între aceștia și încercările de a aduce reale servicii culturii românești. Corespondența dintre profesorul Mircea Popa și criticul de la Paris subliniază interesul sporit al celor doi literați de a pune bazele unui fond al literaturii generației rezistenței anticomuniste.

Prezentat în țară ca subversiv, Virgil Ierunca a adoptat tehnica de a trage în țepă în cuvinte a adversarului, reușind să țină piept unui regim totalitar bazat pe minciună și teroare, de aceea *În oglinzile criticii*, Virgil Ierunca apare diferit. Unii contemporani l-au elogiat, alții l-au considerat partizan și dependent de opțiunile unui grup literar restrâns de la București. Ceea ce este cert este faptul că prin demersurile sale a semnat un apel pentru libertatea vieții culturale din România. A făcut din pamflet un spațiu predilect al estetismului, iar din polemica de idei o urgență existențială. Vocea sa zilnică a făcut ca românii să nu-și piardă speranța și să supraviețuiască unui timp istoric tulbure.

Concluziile la care am ajuns au fost că scrierile lui Virgil Ierunca se rezumă la câteva atribute: realitate, utilitate, valoare, recuperare, demnitate, gravitate și unicitate. Toate lucrările semnate de criticul vâlcean au o valoare incontestabilă, căci au urmărit tragedia României postbelice, au încercat să coaguleze exilul românesc și să semneze un dosar pentru arhivele viitorului, dosar care trebuie să rămână mereu deschis în conștiința celor care vor urma, lărgind orizonturile disidenților și internaționalizând problemele României. Caracterul inovator al tezei constă în abordarea personalității creatoare a poetului, criticului și scriitorului Virgil Ierunca, identificarea imaginarului cultural în operele sale, ilustrarea concepției scriitorului despre importanța scrisului ca act artistic, dar și conturarea elementelor definitorii ale stilului acestuia.

Conchidem că în această lucrare exegetică am urmărit modul în care demersul biografic de exilat a deschis calea spre descoperirea vocației poetice, eseistice, pamfletare într-un climat politic

și literar controlat, într-un demers recuperatoriu a tot ceea ce a însemnat sensul existenței, avaturile exilului, nașterea, școlăritatea, copilăria, primele încercări publicistice, viața de la Paris, într-un profil al intelectualului de *aici* și de *acolo*, dar și urmărirea sub lupa atentă a Securității. Fiind structurată în șase capitole, teza dezvoltă o analiză sistematică și comparativă a modului în care s-a reflectat opera scriitorului în literatura română și în conștiința critică pentru a desprinde elementele coerente.

Abordând cu seriozitate aproape toate palierele, am reușit să sistematizăm aceste ipostaze ale personalității lui Virgil Ierunca, având în spate, racordarea la un vast bagaj bibliografic și documentar. Dovedind o amplă cunoaștere a literaturii vechi și a celei moderne, trădându-și ampla viziune despre lumea literară postbelică franceză și română, având o percepție corectă asupra evenimentelor și fenomenelor epocii în domenii atât de variate, reușind să mențină numele unor intelectuali interziși, preocupându-se pentru înțelegerea destinului culturii și a României, din care făcea parte, Virgil Ierunca rămâne o carte mereu deschisă pentru noi cercetări, iar cele scrise de noi îndeamnă la lectură, dar mai ales la meditație. Cu certitudine îl putem încadra în statutul de important critic postbelic al literaturii și culturii române, un reper moral pentru cei din jurul său, vocea avizată și intransigentă de la Radio *Europa Liberă* care a oferit o grilă purificatoare și o sabie a criteriului valorii.

BIBLIOGRAFIE

I. OPERA

a. În volume (cronologic)

1. *Fenomenul Pitești*, prefață de François Furet, București, Editura Humanitas, 1990.
2. *Subiect și predicat*, București, Editura Humanitas, 1993.
3. *Dimpotrivă, Polemici*, București, Editura Humanitas, 1994.
4. *Semnul mirării*, București, Editura Humanitas, 1995.
5. *Trecut-au anii ..., Fragmente de jurnal. Întâmpinări și accente. Scrisori nepierdute*, București, Editura Humanitas, 2000.
6. *Poeme de exil urmate de Tălmăciri*, București, Editura Humanitas, 2001.
7. *Românește*, București, Editura Humanitas, 2005.
8. *Antologia rușinii*, editori Nicolae Merișanu, Dan Taloș, București, Editura Humanitas, 2009.

b. În periodice (cronologic)

1. *Negrii, poezia și sgârie norii*, în *Timpul*, anul V, nr. 2158, 15 mai 1943, p. 2.

2. *Omul din bibliotecă*, în *Timpul*, anul V, nr. 2330, 4 nov., 1943, p. 2.
3. *Efort și modestie*, în *Timpul*, anul V, nr. 2353, 17 dec., 1943, p. 2.
4. *Arghezi contra Gutenberg*, în *Timpul*, anul V, nr. 2259, 25 aug, 1943, p. 2.
5. *Romanul și Arta*, *Caiet francez*, în *Vremea*, februarie, 1943, p. 8.
6. *Henri Mondor*, *Caiet francez*, în *Vremea*, martie, 1943, p. 9.
7. *Pius Servien*, *Caiet francez*, în *Vremea*, martie, 1943, p. 9.
8. *Confluences și problemele romanului*, în *Revista Fundațiilor Regale*, martie, 1945.
9. *Poezie și progres*, în *Revista Fundațiilor Regale*, octombrie, 1945.
10. *Paul Eluard*, *Poesie ininterrompue*, în *Revista Fundațiilor Regale*, mai, 1946.
11. *Raporturile dintre poezie și istorie*, în *Lumea*, februarie, 1946.
12. *Relism și artă*, în *România literară*, martie, 1945.
13. *Pe câmpiile Belorusiei și Poloniei*, în *România literară*, septembrie, 1945.
14. *Trebuința spectacolului*, în *Scânteia tineretului*, aprilie, 1945.
15. *Eroul Europei*, în *Scânteia tineretului*, aprilie, 1945.
16. *Paul Valéry și poezia tânără*, în *Tinerețea*, nr. 11, 1945.
17. *Caete de dor*, *Metafizică și poezie*, volumul I, (nr. 1-4, 1951, Paris), ediție critică, În loc de prefață un interviu cu Virgil Ierunca, București, Editura *Jurnalul literar*, 2000.
18. *Emmanuel Lévinas*, în *România literară*, martie, 1996.
19. *Petre Țuțea*, în *Meridian*, ianuarie-aprilie, 1992.
20. *Anotimpurile lui Dinu Pillat*, în *România literară*, aprilie, 1996.
21. *Amintiri despre Ghiță Ionescu*, în *România literară*, iulie, 1996.
22. *Zidul martor*, în *România literară*, mai, 1996.
23. *Destinul albatrosului*, în *România literară*, septembrie, 1997.
24. *Agonia iluziei totalitare*, în *România literară*, septembrie, 1996.

II. REFERINȚE CRITICE

a. În volum (alfabetic):

1. Albu, Mihaela, Anghelescu, Dan, *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca*, prefață: Libuše Valentová, Craiova, Editura Caius, 2020.
2. Albu, Mihaela (coordonator), *Întoarcerea la Ithaca*, *Cultura română în exil și în afara granițelor*, Craiova, Editura Universitaria, 2010.
3. Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, Ediția a III-a, traducere din engleză de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 2014.

4. Behring, Eva, *Scritori din exil 1945-1989. O perspectivă istorico-literară*, traducerea din limba germană de Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.
5. Blaga, Lucian, *Impasurile destinului creator, Geneza metaforei și sensul culturii*, București, Editura Humaniras, 1994.
6. Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2011.
7. Boldea, Iulian, *Critici români contemporani, Colecția Studii*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2011.
8. Braga, Corin, *De la arhietip la anarhetip*, București, Editura Polirom, 2006.
9. Braga, Mircea, *Teorie și metodă, Eseu despre izvoarele aventurii metodologice moderne*, Sibiu, Editura Imago, 2002.
10. Buzași, Ion, *Poezia religioasă românească, Antologie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003.
11. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Alexandru Piru, București, Editura Minerva, 1988.
12. Cesereanu, Ruxandra, *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.
13. Chihaia, Pavel, *Scrieri din țară și din exil, cultura română și cultura europeană*, București, Editura Paideia, 2007.
14. Cistelecan, Alexandru, *Violon d'igres, în Al doilea top*, Brașov, Editura Aula, 2004.
15. Firan, Florea, Popa, M. Constantin, *Literatura diasporei, Antologie comentată*, Craiova, Editura Poesis, 1994.
16. Glodeanu Gheorghe, *Incursiuni în literatura disporei și a disidenței*, București, Editura Libra, 1999.
17. Havriliuc, Nicolae, *Virgil Ierunca – o mărimă românească a lucidității*, în Nicolae Havriliuc *Imperfecțiunea evenimentului*, București, Padora, 1993.
18. Indrieș, Alexandra, *Polifonia persoanei*, Timișoara, Editura Facla, 1986.
19. Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Din viața exilului românesc (1954-1968)*, Antologie, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Filitti, București, Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2008.

20. Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Cazul „Artur” și exilul românesc, Ion Caraion în documente din Arhiva CNSAS*, Ediție de Delia Roxana Cornea, Dumitru Dobre, București, Editura Pro Historia, 2006.
21. Liiceanu, Gabriel, *Declarație de iubire*, Ediție revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2000.
22. Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, București, Editura Cartea Românească, 1987.
23. Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Scriitori, reviste, instituții, publicații, București, Editura Compania, 2003.
24. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.
25. Manolescu, Nicolae, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Pitești, Editura Paralela 45, 2014.
26. Mușina, Alexandru, *Eseu asupra poeziei moderne*, Chișinău, Editura Cartier, 1977.
27. Negoîtescu, Ion, *Scriitori contemporani*, Ediție îngrijită de Dan Damaschian, Cluj, Editura Dacia, 1994.
28. Nițescu, Marin, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 139.
29. Pamfil, Alina, *Eseul o formă a neliniștii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.
30. Pelin, Mihai, *Opisul emigrației politice, Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, Editura Compania, 2002.
31. Popa, Mircea, *Reîntoarcerea la Ithaca, scriitori români din exil*, București, Editura Globus, 1998.
32. Popa, Mircea, *Istoria presei literare românești din Transilvania, de la începuturi până în 1918*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.
33. Richeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, București, Editura Humanitas, 1995.
34. Rusu, Liviu, *Eseu despre creație artistică. Contribuție la o estetică dinamică*, traducere din franceză de Cristina Rusu, Studiu introductiv de Marian Papahagi, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
35. Sf. Augustin, *Confesiuni*, traducere de Eugen Munteanu, București, Editura Nemira, 2009.
36. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim, vol. I, Există o poetică a jurnalului?*, București, Editura Tracus Arte, 2018.

37. Simion, Eugen, (coordonator), Gligor, Andrei, *Cronologia vieții literare românești, Perioada postbelică, I, 1944-1945*, Academia Română, București, Editura Muzeul Literaturii române, 2010.
38. Tismăneanu, Vladimir, *Diavolul în istorie, comunism, fascism și câteva lecții ale secolului XX*, Traducere din limba engleză și indice de Marius Stan, București, Editura Humanitas, 2013.
39. Vlăduțescu, Gheorghe, *Filosofia legendelor cosmogonice românești*, București, Editura Minerva, 1982.
40. Zamfirescu, Dinu, *Și noi am condamnat comunismul. Din exilul parizian*, București, Editura Paidea, 2008.

b. În periodice (alfabetic):

1. Achim, George, *Lacrimi pentru o ... Bibliotecă*, în *Calende*, 3, nr 4, 1993, p. 19.
2. Alui Gheorghe, Adrian, *Cronica unei „întâlniri admirabile”*. *Virgil Ierunca și Monica Lovinescu la Piatra Neamț*, în *Convorbiri literare*, 140, nr. 10, 2006, p. 8-9.
3. Alui Gheorghe, Adrian, *Datoria intelectualului este să spună adevărul*, [Un dialog între Virgil Ierunca, Monica Lovinescu și Gabriel Liiceanu, 14 septembrie, Piatra Neamț, Teatrul Tineretului], în *Convorbiri literare*, 140, nr. 10, 2006, p. 10-19.
4. Baltă, Nicolae, *Exilul și neuitarea*, [Virgil Ierunca, *Românește*], în *Contrapunct*, nr. 36, septembrie 1991, p. 4-5.
5. Boldea, Iulian, *Memorie și adevăr*, [Virgil Ierunca, *Trecut-au anii ...*, București, Humanitas, 2000], în *Vatra*, nr. 9, 2000, p. 65-66.
6. Boldea, Iulian, *Virgil Ierunca sau sentimentul românesc al exilului*, în *România literară*, 36, nr. 1, 2003, p. 12-13.
7. Borcea, Tudor, *Genocidul sufletelor*, în *Cotidianul Ziua*, februarie 2008, p. 7.
8. Buzera, Ion, *Panteonul imposturii*, [Virgil Ierunca, *Românește*], în *Ramuri*, nr. 9, septembrie 1991, p. 4.
9. Cistelecan, Alexandru, *Exil și critică*, în *Vatra*, 24, nr. 4, 1994, p. 12, 18.
10. Corbea, Ileana, *Dialoguri esențiale cu Virgil Ierunca într-o convorbire despre literatura exilului și revistele ei*, [Interviu cu Virgil Ierunca], în *Jurnalul literar*, 9, nr. 21-24, 1998, p. 1,12.
11. Corbea, Ileana, Florescu, Nicolae, *Cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca recapitulând exilul fără anecdote*, în Ileana Corbea, Nicolae Florescu *Resemnarea cavalerilor, Reevaluări critice și memorialistice ale literaturii exilului*, București, Jurnalul literar, 2002, p. 88.

12. Cristea, Dan, *Jurnalul de exil al tânărului Ierunca*, [Dan Cristea, *Autorul și ficțiunile eului*, București, Editura Cartea Românească, 2004, p. 39], în *Revista 22*, anul XI, nr. 40 (553), octombrie 2000, p. 5.
13. Cubleşan, Constantin, *Dimpotrivă?*, [Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, Humanitas, 1994], în *Tribuna*, 7, nr. 8, 1995, p. 1-2.
14. Cărtărescu, Mircea, *Etaloane ale demnității*, în *Calende*, 3, nr. 4, 1993, p. 16.
15. Deciu, Andreea, *Dezonoarea moștenită*, [Virgil Ierunca, *Dimpotrivă. Polemici*, București, Humanitas, 1994], în *România literară*, 27, nr. 40, 1994, p. 5.
16. Dimisianu, Gabriel, *Cărți despre gulagul românesc*, [Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, București, Humanitas, 1990; Paul Goma, *Gherla*, București, Humanitas, 1990], în *Caiete critice*, nr. 1, ianuarie 1991, p. 8-10.
17. Firan, Florea, *Virgil Ierunca*, în *Scrisul Românesc*, 8, nr. 8, 2010, p. 1-3.
18. Firan, Florea, *Virgil Ierunca*, [Recuperarea diaporei], în *Curtea de la Argeș*, 2, nr. 8, 2011, p. 20.
19. Glodeanu, Gheorghe, *Un jurnal de exil (I)*, în *Nord Literar*, 7, nr. 9, 2009, p. 3.
20. Glodeanu, Gheorghe, *Un jurnal de exil (II)*, în *Nord Literar*, 7, nr. 11-12, 2009, p. 3.
21. Gogea, Vasile, *Al doilea exil*, [Convorbire cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, traducere de Angela Tudorii], în *Astra*, 15, nr. 5, 1990, p. 1-3.
22. Grigurcu, Gheorghe, *Monica Lovinescu-Virgil Ierunca*, [Convorbiri „Calende”], în *Calende*, 3, nr. 4, 1993, p. 10-14.
23. Jela, Doina, *Memorialistică*, [Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Editura Humanitas, 1991], în *Tomis*, nr. 1, 1992, p. 8.
24. Jela, Doina, *Un surâs pentru Virgil Ierunca, la aniversară*, în *Tomis*, nr. 8, 2006, p. 22-23.
25. Lefter, Ion Bogdan, *Vocea și chipul*, [Virgil Ierunca – *Fenomenul Pitești*], în *Contrapunct*, 1, nr. 15, 1990, p. 5.
26. Liiceanu, Gabriel, *Prefață la o întâlnire*, în *22*, [Douăzeci și doi], 4, nr. 37, 1993, p. 15.
27. Manolescu, Nicolae, *La aniversară*, în *România literară*, 28, nr. 31, 1995, p. 1.
28. Manolescu, Nicolae, *Crimă și pedeapsă*, [Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*], în *România literară*, 24, nr. 3, ianuarie 1991, p. 9.
29. Manolescu, Nicolae, *Istoria nu uită, Dimpotrivă*, [Virgil Ierunca, *Dimpotrivă. Polemici*, București, Humanitas, 1994], în *România literară*, 27, nr. 40, 1994, p. 4.
30. Mănescu, Alexandra Florina, *Date inedite în biografia lui Virgil Ierunca, școlaritatea scriitorului*, în *România literară*, nr. 27/28, 2017, p. 14-15.

31. Mănescu, Alexandra Florina, *Date inedite în biografia lui Virgil Ierunca, Precizări genealogice și onomastice*, în *România literară*, nr. 23/26, mai 2017, p. 15-16.
32. Mihăilescu, Dan, *Urna Monica și urna Virgil în sfârșit acasă*, în *Idei în Dialog*, 5, nr. 6, 2008, p. 7-8, 10.
33. Moraru, Cornel, *Fenomenul Pitești*, [Virgil Ierunca – *Fenomenul Pitești*], în *Vatra*, 20, nr. 10 (235), 1990, p. 5.
34. Moraru, Cornel, *Jurnal din exil*, [Virgil Ierunca, *Trecut-au anii ..., fragmente de jurnal, întâmpinări și accente, scrisori nepierdute*, București, Humanitas, 2000], în *Vatra*, nr. 9, 2000, p. 63-65.
35. Niculescu, Alexandra, *Virgil Ierunca. Sub semnul libertății*, în *România literară*, 33, nr. 32, 2000, p. 12.
36. Niculescu, Alexandru, *La aniversară*, în *România literară*, 34, nr. 32, 2001, p. 11.
37. Opăriuc, Loredana, *Virgil Ierunca – Poeme din exil*, în *Convorbiri literare*, 140, nr. 10, 2006, p. 78-79.
38. Paleologu, Alexandru, *Lecția de onestitate și demnitate. Cu Virgil Ierunca prin veac*, în *Cuvântul*, 6, nr. 8, 2000, p. 8.
39. Paler, Octavian, „*Am trăit bolnav de absență*” – *Dialog cu Virgil Ierunca*, în *România literară*, 23, nr. 6, 1990, p. 5.
40. Paler, Octavian, *Virgil Ierunca: Icoana României de altădată*, [Interviu publicat în *România liberă*, februarie 1990], în 22 [*Douăzeci și doi*], 17, nr. 865, 2006, Suplimentul Bucureștiului Cultural, 6, nr. 18, 2006, p. 5.
41. Pantea, Aurel, *Virgil Ierunca. Un critic al actualității*, [Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, Humanitas, 1995], în *Vatra*, 26, nr. 4, 1996, p. 8-9.
42. Patapievici, Horia-Roman, *Martorii adevărului*, [În memoria Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca], în *Idei în Dialog*, 5, nr. 5, 2008, p. 55.
43. Podoabă, Virgil, *Doi esești de excepție: Ion Vianu și Virgil Ierunca*, [Articolul este semnat cu inițialele V. P.], în *Vatra*, 23, nr. 4, 1993, p. 20.
44. Popa, Mircea, *Virgil Ierunca sau poezia ca jurnal interior*, [Virgil Ierunca, *Trecut-au anii ..., București, Humanitas, 2000*], în *Steaua*, 53, nr. 2-3, 2002, p. 56-57.
45. Spridon, Monica, *Gramatica demnității*, [Virgil Ierunca, *Subiect și Predicat*, București, Humanitas, 1993], în *România literară*, 26, nr. 44, 1993, p. 11.
46. Stoiciu, Liviu Ioan, *Au reușit să formeze o adevărată școală a regăsirii de sine*, în *Calende*, 3, nr. 4, 1993, p. 19.

47. Ștefănescu, Alexandru, *Adevărul, tot adevărul și numai adevărul*, [Virgil Ierunca, *Românește*], în *România literară*, 24, nr. 36, septembrie 1991, p. 11.
48. Ștefănescu, Alexandru, *O baie de adevăr*, [Virgil Ierunca, *Dimpotrivă. Polemici*, București, Humanitas, 1994], în *România literară*, 27, nr. 40, 1994, p. 4.
49. Ștefănescu, Alexandru, *Purtător de cuvânt al celor care nu aveau voie să vorbească*, [In memoriam], în *România literară*, 39, nr. 40, 2006, p. 6.
50. Ștefănescu, Alexandru, *Noi definiții critice*, în *România literară*, 44, nr. 33, 2012, p. 5.
51. Tismăneanu, Vladimir, *Lecția de onestitate și demnitate, Virgil Ierunca și onoarea culturii românești*, în *Cuvântul* 6, nr. 8, 2000, p. 8-9.
52. Țepeneag, Dumitru, *Canonul literar și exilul*, în *Contemporanul – ideea europeană*, 11, nr. 6, 2001, p. 4.
53. Țuculescu, Radu, *Dialog în perioada vacarmului*, [Vasile Gogea, *Voci în vacarm: un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, Cluj-Napoca, Eikon, 2010], în *Tribuna*, 10, nr. 202, 2011, p. 29.
54. Ulici, Laurențiu, *Avatarii lui Ovidiu. Observații statistice despre exilul literar românesc*, în *Luceafărul*, nr. 5, 1994.
55. Urian, Tudorel, *Cuplul mitic al culturii române*, în *Cuvântul*, 6, nr. 8, 2000, p. 1.
56. Valentová, Libuše, *Domnul acela elegant*, în 22 [*Douăzeci și doi*], 17, nr. 865, 2006, p. 6-7.

III. BIBLIOGRAFIE GENERALĂ:

a. Dicționare:

1. Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
2. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri, Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, volumul I (A-D), II (E-O), III (P-Z), București, Editura Artemis, 1995.
3. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.
4. Hangiu, Ion, *Dicționarul presei românești (1790-2000)*, ediția a III-a, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004.
5. Zăciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu Aurel, *Dicționarul scriitorilor români, D-L*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.

b. Articole

- publicate și citate de studenta doctorandă:

1. Marinela Sabou (Țuculete), *Literatura exilului. Cazul Virgil Ierunca*, în *Journal of romanian literary studies*, ISSUE no. 13/2018, THE LITERATURE OF EXILE. VIRGIL IERUNCA'S CASE, <https://old.upm.ro/jrls/JRLS-13/RIs%2013%2091.pdf>, accesat în data de 4.07.2020.
2. Marinela Sabou (Țuculete), *Poezia lui Virgil Ierunca Ierunca – stihuri ale sufletului rătăcitor*, în *Conferința Internațională Literature, Discourse and Multiculturale Dialogue*, Ediția 7/2019, Issue no. 19, pp. 1122-1131, <https://old.upm.ro/jrls/JRLS-19/Volume-19.pdf>, accesat în data de 4.07.2020.
3. Marinela Sabou (Țuculete), *Virgil Ierunca și încercarea de regăsire a eului creator*, în *Conferința Multiculturalism trough the lenses of literary discourse*, Issue no. 978-606-8624-09-9, pp.742-748, <https://old.upm.ro/ldmd/LDMD-07/LDMD-07%20Lit.pdf>, accesat în data de 4.07.2020.
4. Marinela Sabou (Țuculete), *Virgil Ierunca și demersul analitic al poeziei în Subiect și predicat*, în *Conferința Internațională – Identities in Globalisation. Intercultural Perspectives*, volumul 7, 2020, Arhipelag 21, ISBN 978-606-8624-105, pp. 370-376, <https://old.upm.ro/gidni/GIDNI-07/GIDNI%2007%20Literature.pdf>, accesat în data de 18.07.2020.
5. Marinela Sabou (Țuculete), *Românește, confesiunea unui intelectual*, în *Journal Of Romanian Literary Studies*, Issue no 2248-3004. pp. <https://old.upm.ro/jrls/JRLS-16/Volume-16.pdf>, accesat în 07.07.2020.
6. Marinela Sabou (Țuculete), *Forme ale imaginarului cultural în opera lui Virgil Ierunca*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Issue nr. 3, 19/2018, pp. 125-134, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=756271>, accesat în data de 07.07.2020.

- **preluate de pe internet**

1. Ion Simuț, *Literatura subversivă*, în *România literară*, nr. 18/2008, 09.05.2008, www.romlit.ro, accesat în 09.07.2020.
2. Anarela Meseșan (Chiș), *Exilul românesc din perioada comunistă, reflectat în fondul bibliotecii de la Paris aparținând cuplului Monica Lovinescu-Virgil Ierunca*, <https://www.scribd.com/document/330952855/exilul-romanesc-teza-oradea-pdf>, accesat în data de 17.07.2020.
3. Horia Roman Patapievici, Vasile Popovici, Ioan Stanomir, *Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Sfârșitul exilului*, *Revista 22*, 30.04.2008, <https://revista22.ro/dosar/monica-lovinescu-si-virgil-ierunca-sfarsitul-exilului>, accesat în data de 28.05.2018.

4. Monitorul de Suceava, *Urnele funerare ale Monicăi Lovinescu și Virgil Ierunca au ajuns la Fălticeni*, <https://www.monitorulsv.ro/Local/2008-05-17/Urnele-funerare-ale-Monicai-Lovinescu-si-Virgil-Ierunca-au-ajuns-la-Falticeni>, accesat în data de 17.07.2020.
5. Doina Jela, *Povești din biblioteca Monica Lovinescu-Virgil Ierunca*, <https://www.lapunkt.ro/2018/03/povesti-din-biblioteca-monica-lovinescu-virgil-ierunca/>, accesat astăzi 09.07.2020.
6. Vladimir Tismăneanu, *Datoria neuitării*, Arhiva Monica Lovinescu-Virgil Ierunca, la ICCMER, 15.09.2011, <http://www.contributors.ro/cultura/datoria-neuitarii-arhiva-monica-lovinescu-virgil-ierunca-la-iccmcr>, accesat in data de 09.07.2020.